

Notat: Indspil til finanslov 2025 og SSA-midler

Læs for Livet giver børn og unge i svære livsvilkår bedre forudsætninger for et godt liv

Baggrund

Læs for Livet er en nonprofitorganisation, der gennem bøger og lystlæsning giver børn i svære livsvilkår bedre forudsætninger og muligheder for at få et godt liv. Organisationen kæmper især for, at anbragte vokser op med bøger, for disse børn er generelt udfordrede mentalt, emotionelt og også uddannelses- og beskæftigelsesmæssigt.

For disse og andre børn i udsatte positioner kan læsning gøre en positiv forskel. Ved at donere bøger skaber Læs for Livet bedre forudsætninger for dem. Børnene får let adgang til bøger, hvilket nærer læselysten, og de inviteres på besøg i organisationens bogkælder og må vælge bøger til sig selv her. Et ejerskab, der styrker interessen for læsning.

Læs for Livet har siden 2012 doneret skræddersyede biblioteker til mere end 300 institutioner. Et bibliotek er b.l.a. sammensat efter børnene og de unges personlige ønsker. Gennem donationerne spiller Læs for Livet en særlig rolle for fx anbragtes børn og unges muligheder. Desuden har indsatsen en samfundsøkonomisk gevinst, der opnås ved, at flere gives forudsætningerne for at få en uddannelse, opnå beskæftigelse, undgå kriminalitet og blive en aktiv del af samfundet.

Efterspørgslen på Læs for Livets indsats blandt landets institutioner er dog stigende. Organisationen finansieres i dag primært af enkelte fonde med kortvarige bevillinger. Den usikre finansiering gør det vanskeligt at efterkomme den store efterspørgsel og ikke mindst forankre en mere varig indsats, så Læs for Livet når ud til flere børn og unge på institutionerne og medvirker til at udligne ulighed og give flere muligheder for et bedre liv.

Som en del af de forestående finanslovsforhandlinger om finansloven 2025, samt de parallelle indspil til og forhandlinger om SSA-midlerne, fremsendes her et notat, som dels beskriver, hvordan Læs for Livets indsats har været med til at forbedre mulighederne for børn og unge i svære livsvilkår, og dels beskriver de samfundsmæssige udfordringer, Læs for Livet bidrager til at løse. I notatet fremsættes derudover anbefalinger til, hvordan indsatsen over for denne gruppe børn og unge kan styrkes med en offentlig medfinansiering, samt hvilke opgaver på social-, uddannelses- og kulturområdet, Læs for Livet vil kunne varetage med en længerevarende medfinansiering.

På det grundlag anbefales det, at Læs for Livet forankres bredt med en varig offentlig finansiering på ca. 3 mio. kr. hvert år i en fire-årig periode i årene 2025 - 2028 i finansloven for 2025 eller alternativt med finansiering gennem SSA-midler eller udlodningsmidler.

1. Anbragte børn og unge har sværere vilkår og muligheder for et godt liv

Ca. 1 % af danske børn og unge er anbragte. Det svarede i 2021 til knap 12.000 børn og unge i Danmark. Samtidig er det ca. 4 % af danske børn og unge, der i løbet af deres opvækst oplever at blive anbragt – og samlet set er der derfor også flere børn og unge, der oplever en svær barndom, som kan have betydning for deres voksenliv. Det kommer bl.a. til udtryk i perioder med hjemløshed og mangel på kompetencegivende

uddannelse.¹ Læs for Livet er på flere niveauer med til at bygge broen til et bedre liv for dem, der har det sværest.

2. Læs for Livet forandrer liv for børn og unge i svære livsvilkår

2.1. Lystlæsning giver anbragte børn og unge bedre mulighed for uddannelse

Kun 1 ud af 10 institutionsanbragte børn tager alle syv obligatoriske prøver i grundskolens afgangseksamen, og 7 ud af 10 udsatte børn gennemfører ikke afgangsprøven i 9. klasse.² Anbragte børn og unge har derfor sværere forudsætninger for at få en uddannelse end andre børn, hvilket også får betydning for deres muligheder for beskæftigelse senere i livet. Hele 37% af tidligere anbragte 18-årige er således hverken i uddannelse eller beskæftigelse. For institutionsanbragte unge er det 54%, der ikke er i gang med en uddannelse som 18-årige.³ Anbragte børn får dermed kun en meget lille andel af uddannelseskagen, og uddannelsesniveaue er generelt lavere blandt børn og unge, der tidligere har været anbragt, end for resten af befolkningen.

Læsning og læselyst kan dog spille en afgørende rolle for anbragte børns og unges muligheder for at tage en uddannelse. En PISA-undersøgelse viser fx, at en halv times lystlæsning om dagen kan rykke elevers læsekompetencer et helt klassetrin.⁴ Effekten af lystlæsning er desuden fire gange større end effekten af forældres uddannelse eller forældres socioøkonomiske baggrund ift. fremskridt i ordforråd, matematik og stavning. På den måde kan lystlæsning altså også modvirke effekter, der relaterer sig til sociale uligheder.⁵ En undersøgelse fra VIVE viser desuden, at anbragte børn, der læser ofte af lyst (frem for tvang), har større sandsynlighed for at påbegynde en uddannelse senere i livet: 54 % af anbragte, der læser flere gange om ugen, er i gang med eller har gennemført en ungdomsuddannelse som 19-årige mod 38 % blandt anbragte, der aldrig læser.⁶

Dermed baner lystlæsning vejen for uddannelse. Ved at øge adgangen til bøger – ikke mindst bøger tilpasset deres behov og interesser – og give anbragte børn muligheden for at læse er Læs for Livet altså med til at styrke anbragte børns og unges uddannelses- og beskæftigelsesmuligheder. Helt konkret spiller adgang til bøger en afgørende rolle for anbragte børns og unges læsevaner, og det har i sidste ende betydning for muligheden for at tage en uddannelse. VIVEs undersøgelse viser bl.a., at over dobbelt så mange anbragte børn og unge læser flere gange om ugen, hvis de er på anbringelsessteder med over 100 bøger om ugen, sammenlignet med anbringelsessteder med 0-10 bøger om ugen. Helt præcist gælder det, at antallet af børn, der læser flere gange om ugen, stiger fra 12 % til 30 %, når antallet af bøger går fra 0-10 til over 100 bøger.⁷ Adgangen til gode bøger er essentiel for at børnene oplever læselyst og bliver læsere.

¹ VIVE (U.å.). *Anbragte børn i Danmark*. <https://www.vive.dk/da/temaer/anbragte-boern-i-danmark/>

² KL (2020). *Udsatte børn – Nøgletal 2020*. <https://www.kl.dk/media/btopz40l/noegletal-udsatte-boern-2020.pdf?format=noformat>

³ VIVE (2020). *Anbragte unge har en vanskeligere start på voksenlivet*. <https://www.vive.dk/da/temaer/forloebundersoegelser/afu-forloebundersoegelsen-af-anbragte-boern-foedt-i-1995/anbragte-unge-har-en-vanskeligere-start-paa-voksenlivet/>

⁴ Styrelsen for evaluering og kvalitetsudvikling af grundskolen (2009). *Hovedresultater fra PISA 2009*. <https://www.uvm.dk/-/media/filer/uvm/udd/folke/pdf11/110920-hovedresultater-pisa-2009-ashx.pdf>

⁵ BookTrust (2023). *The benefits of reading*. <https://www.booktrust.org.uk/globalassets/resources/research/benefits-of-reading---booktrust-2023.pdf>

⁶ VIVE (2020). *Adgangen til, brugen af og betydningen af bøger blandt udsatte unge*. <https://www.vive.dk/media/pure/dv4ebdzn/4518030>

⁷ VIVE (2020). *Adgangen til, brugen af og betydningen af bøger blandt udsatte unge*. <https://www.vive.dk/media/pure/dv4ebdzn/4518030>

På den måde har Læs for Livets indsats i sidste positive konsekvenser for disse unges uddannelse og beskæftigelse.

2.2. Læsning reducerer risikoen for at ende i en kriminel livsbane

Anbragte børn og unge er i højere grad end andre unge kriminalitetstruede. I 2020 havde mere end hvert femte anbragte barn og unge (21 %) prøvet at stjæle varer eller penge ved indbrud i en butik, og hver tredje (33 %) havde prøvet at tæve eller true andre med tæv.⁸ En undersøgelse af SFI viser desuden, at tidligere anbragte børn som unge voksne har større risiko for at begå kriminalitet og få en dom sammenlignet med børn med samme vilkår, der ikke har været anbragt.⁹

Anbragte børn og unge er dermed i særlig risiko for at ende i en kriminel løbebane. Læsning kan dog være med til at modvirke en opvækst til kriminalitet. Det understøttes bl.a. af svenske og amerikanske undersøgelser, der viser, at en meget stor del af indsatte unge har læsevanskeligheder¹⁰. Lystlæsning styrker læsevnen, som er afgørende for social og faglig succes i skolen, hvilket er en væsentlig beskyttelsesfaktor ift. at begå kriminalitet.¹¹

Bøgerne giver kriminelle og kriminalitetstruede børn og unge større indsigt og udsyn og viser vejen for nye interesser og handlemuligheder. På den måde bidrager litteraturen til at skabe muligheder for social mobilitet for målgruppen og dermed muligheder for et bedre liv uden kriminaliteten. Læs for Livet donerer skræddersyede biblioteker til institutioner for kriminelle og kriminalitetstruede unge samt til besøgsrum i fængsler. Indsatsen er dermed med til at mindske kriminaliteten blandt udsatte børn og unge og giver dem muligheden for et andet liv.

2.3. Øget læsning af lyst øger mulighederne for social mobilitet for de mest udsatte børn og unge i samfundet

Øget læsning giver børn med svære livsvilkår bedre muligheder for at klare sig i livet. Det gælder ikke alene ift. uddannelse og beskæftigelse eller et liv uden kriminalitet, men også ift. børn og unges generelle trivsel og livsglæde. Anbragte unge er nemlig ofte meget mere udsatte ift. psykisk mistrivsel og psykiske lidelser end unge generelt. En undersøgelse af VIVE viser fx, at anbragte unge og tidligere anbragte unge i langt højere grad føler sig ensomme, udenfor og har lavt selvværd. Ifølge VIVE er mistrivsel blandt anbragte unge mere end dobbelt så udbredt som blandt unge generelt. Det gælder fx ift. ensomhed, hvor 16 % af alle anbragte unge ofte føler sig ensomme mod 6 % af unge generelt.¹² I 2020 var 70 % af anbragte unge desuden sjældent ude hos venner og fik sjældent besøg.¹³ For anbragte unge gælder det desuden, at 44 % har fået en psykiatrisk diagnose som 19-årige, mens det samme kun gør sig gældende for 7 % af unge generelt. Dertil gælder det, at anbragte unge har hele 13 gange så stor sandsynlighed for at have en

⁸ VIVE (2020). *Anbragte unges trivsel 2020 – Trivselsundersøgelse blandt anbragte 15- og 17-årige, 2014-2020*. <https://www.vive.dk/media/pre/17017/6394519>

⁹ SFI (2011). *Tidligere anbragte som unge voksne*. <https://www.vive.dk/media/pure/3vy5oqzy/273628>

¹⁰ Ingvar Lundberg (2001). *Læsningens Psykologi og Pædagogik*. Stockholm, Dansk Psykologisk Forlag. Svensson, Lundberg og Jacobsen (2001). *The Prevalence of reading and spelling difficulties among inmates if institutions for compulsory care of juvenile delinquents*. *Dyslexia* 7, 62 – 76.

¹¹ SFI (2015). *På vej mod ungdomskriminalitet*. <https://www.vive.dk/media/pure/5263/277106>

Farrington, D.P. & B.C. Welsh (2007). *Saving Children from a Life of Crime. Early Risk Factors and Effective Interventions*. New York: Oxford University Press.

¹² VIVE (2018). *Anbragte unge med psykiske vanskeligheder*. <https://www.vive.dk/media/pure/dx3pn0vb/1667159>

¹³ VIVE (2020). *Anbragte unges trivsel 2020 – Trivselsundersøgelse blandt anbragte 15- og 17-årige, 2014-2020*. <https://www.vive.dk/media/pure/17017/6394519>

psykiatrisk diagnose som 19-årige sammenlignet med unge generelt, når man tager højde for både baggrundsforhold og opvækst.¹⁴ Anbragte unge oplever dermed helt generelt en sværere tilværelse socialt end andre unge. Det kommer også til udtryk ved, at 49 % af institutionsanbragte unge oplever lav livstilfredshed.¹⁵

Bøger og læsning kan bidrage til at øge livstilfredsheden og understøtte den sociale fællesskabsfølelse og mobilitet for børn og unge i svære livsvilkår. Læsning afhjælper nemlig ensomhed ved at give dem et frirum og invitere dem ind i et nyt univers. Undersøgelser viser bl.a., at børn og unge, der læser, i højere grad er glade, sunde og oplever større grad af mental velvære og selvtillid.¹⁶ Læs for Livets indsats kan dermed bidrage positivt til børns og unges generelle livskvalitet og -tilfredshed. En evaluering viser, at 80 % af de institutioner, der har modtaget biblioteker fra Læs for Livet, mener, at bøgerne har haft en positiv indvirkning på børnenes trivsel.¹⁷ Det understreger Læs for Livets positive indvirkning på de børn og unge, der har det sværest i vores samfund.

3. Anbragte børn og unge læser ikke bøger på folkebibliotekerne

Selvom bøger og læsning er vigtig for anbragte børn og unges livsmuligheder, opsøger de det ikke selv på landets biblioteker. Anbragte børn og unge er ikke i samme omfang som andre vokset op med at komme på bibliotekerne, og det opleves ofte som 'for ressourcekrævende' for personalet på anbringelsesstederne at arrangere en tur til folkebiblioteket. Samtidig er det i højere grad højtuddannede end lavt uddannede, der benytter sig af folkebibliotekerne¹⁸, og da størstedelen af mødre til anbragte børn og unge er lavt uddannede (grundskolen som højst fuldførte uddannelse)¹⁹, er de anbragte børn og unge sandsynligvis også blandt dem, der er mindre tilbøjelige til at gøre brug af bibliotekerne.

I stedet for at bringe børnene til bøgerne, er der derimod behov for at bringe bøgerne til børnene. For at styrke anbragte børn og unges læselyst og dermed livsmuligheder skal bøgerne være endnu lettere tilgængelige for dem. Læs for Livet donerer derfor skræddersyede biblioteker til institutionerne, hvor der tages højde for de enkelte børns interesser, behov og ønsker til bøgerne, så lysten og motivationen til at læse bliver langt større. Læs for Livets indsats sikrer således både, at bøgerne er tilgængelige der, hvor børn og unge er, og øger gennem lystlæsningen sandsynligheden for hyppigere læsning.

4. anbefalinger til styrket brobygning til et bedre liv for de børn og unge der har det sværest

Såfremt Læs for Livets indsats skal kunne forankres og nå ud til endnu flere børn og unge i svære livsvilkår, og derigennem medvirke til at styrke deres muligheder for uddannelse, beskæftigelse og et godt liv, er der

¹⁴ VIVE (2018). *Anbragte unge med psykiske vanskeligheder*. <https://www.vive.dk/media/pure/dx3pn0vb/1667159>

¹⁵ VIVE (2020). *Anbragte unges trivsel 2020 – Trivselsundersøgelse blandt anbragte 15- og 17-årige, 2014-2020*. <https://www.vive.dk/media/pure/17017/6394519>

¹⁶ BookTrust (2023). *The benefits of reading*. <https://www.booktrust.org.uk/globalassets/resources/research/benefits-of-reading---booktrust-2023.pdf>

¹⁷ Læs for Livet (2023). *Evalueringerresultater*. Indsamlet i perioden jan. 2020 – nov. 2023.

¹⁸ Danmarks Statistik (2019). *Højtuddannede og kvinder gæster oftest biblioteket*. <https://www.dst.dk/da/Statistik/nyheder-analyser-publ/nyt/NytHtml?cid=33440>

¹⁹ Social- og Indenrigsudvalget (2020-21). *Karakteristik af anbragte børn og unges forældre*. <https://www.ft.dk/samling/20201/almdeU/sou/spm/44/svar/1720071/2291561.pdf>

behov for en varig offentlig forankring og medfinansiering. Den samfundsøkonomiske effekt af Læs for Livets indsats betyder, at samfundet sparer 16 kr. for hver krone investeret i Læs for Livet.²⁰

Det anbefales derfor, at der afsættes en bevilling på 4 mio. kr. over fire år på finansloven 2025, alternativt via SSA-midlerne til Læs for Livets nuværende aktiviteter såvel som af udviklingen af nye aktiviteter, der kan sikre, at endnu flere børn og unge i udsatte positioner får gavn af læsningen og har mulighederne for at få et bedre liv.

Læs for Livet planlægger at udvide sine aktiviteter med bl.a.:

- At donere bøger til nye målgrupper af børn og unge i risikogrupper. Herunder fx børn og unge i sociale boligområder og børn og unge i udsatte familier.
- Udvikling og afholdelse af målrettede kurser for faggrupper, der arbejder med ovenstående nye målgrupper.
- Øget vidensdeling, så Læs for Livets metoder og redskaber til at skabe forandring igennem lystlæsning, kan komme så mange børn og unge som muligt til gode.

5. Økonomi

Læs for Livet anmoder om bevilling på Finansloven på 3 mio. kr. årligt i en fireårig periode med mulighed for forlængelse. Alternativt anmodes om en finansiering vha. SSA-midler.

Den offentlige medfinansiering vil blive anvendt til dels at styrke Læs for Livets kerneaktiviteter og dels til at udvide Læs for Livets opgaveportefølje med bl.a. nye indsatser for børn og unge i risikogrupper, som ikke er anbragt på institutioner. Læs for Livet vil fortsat søge fondsmidler mv. til varetagelsen af Læs for Livets aktiviteter.

Læs for Livet søger offentlig medfinansiering til nedenstående aktiviteter:

- Donering af skræddersyede biblioteker til institutioner for børn og unge i svære livsvilkår. Herunder bl.a. børne- og ungehjem, krisecentre, familieinstitutioner, interne skoler, sikrede institutioner, ungdomsfængsler mv.
- Opfølgning og vedligehold af biblioteker på institutioner, som Læs for Livet tidligere har doneret biblioteker til.
- Afholdelse af kurser for fagprofessionelle, der arbejder på institutioner for børn og unge i svære livsvilkår (herunder primært socialpædagoger der arbejder på børne- og ungehjem, lærere, der underviser på interne skoler, familiebehandlere mv.) På kurserne får fagpersonalet viden om betydningen af læselyst og læsekultur og konkrete redskaber til at bakke op om børnene og de unges lystlæsning og overkomme udfordringer.
- Afholdelse af læselystskabende besøg i Læs for Livets bogkælder for børn og unge i svære livsvilkår.
- Vidensindsamling, fortalervirksomhed og vidensdeling, så Læs for Livets viden, metoder og konkrete redskaber til at skabe læselyst, kan komme så mange børn og unge til gode, som muligt.

²⁰ Læs for Livet (2023). *Samfundsgevinsten af Læs for Livets arbejde*. Tak til McKinsey som har hjulpet Læs for Livet ved at indsamle, bearbejde og analysere data. Kilder: SUS, VIVE, Rigsrevisionen, Danmarks Statistik, Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, Læs for Livet

